

RECENZÍÓK

Cikkismertetés: A helyalapú kreatív jóllét társadalmi értéke - Gyors áttekintés és a bizonyítékok összefoglalása

Article review: The social value of place-based creative wellbeing - A rapid review and evidence synthesis

Ismertető: [Lantos Zoltán](#)

Doi: [10.58701/mej.18195](https://doi.org/10.58701/mej.18195)

Ismertetett cikk: Rafaela Neiva Ganga, Laura Davies, Kerry Wilson, Margherita Musella (2024): The social value of place-based creative wellbeing: A rapid review and evidence synthesis. *Sociology of Health & Illness*, 1–23. <https://doi.org/10.1111/1467-9566.13827>

Kulcsszavak: kreatív jóllét, helyalapú megközelítés, társadalmi érték, közösségi egészség, szociális kohézió
Keywords: *creative wellbeing, place-based approach, social value, community health, social cohesion*

HÁTTÉR

A helyalapú kreatív jóllét az elmúlt évtizedben növekvő figyelmet kapott az egészség-, szociális és kulturális tudományok területén, mivel ezek a programok jelentős mértékben képesek hozzájárulni az egyének és a közösségek életminőségének javításához. A kreatív jóllét helyalapú megközelítése olyan programokat foglal magában, amelyek az adott földrajzi környezetre, annak kulturális hagyományaira és sajátosságaira épülnek, valamint a közösség aktuális szükségleteit helyezik a középpontba. Ez a helyi beágyazottság sokrétű előnyökkel jár: erősíti a társadalmi kapcsolati hálót, előmozdítja a közösségi összetartozást, és a kreatív önkifejezés révén csökkenti a társadalmi elszigeteltséget. A helyi szintű kreatív tevékenységek, mint például a művészeti foglalkozások, a közösségi alkotóműhelyek

vagy a kulturális fesztiválok nem csak a résztvevők mentális és fizikai egészségére gyakorolnak kedvező hatást, hanem erősítik a közösségi összetartozás érzését és a társadalmi kapcsolatok hálózatát is. A tanulmány rámutat, hogy a helyalapú kreatív tevékenységek különösen fontosak lehetnek a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentésében és a sérülékeny közösségek támogatásában, ahol gyakran korlátozottak a közfinanszírozott egészségügyi és szociális szolgáltatásokhoz való hozzáférés lehetőségei. A kutatás kiindulópontja, hogy a hagyományos egészségügyi és szociális rendszerek sok esetben nem képesek a speciális helyi igényeknek megfelelő szolgáltatásokat nyújtani, ezért a kreatív jólléti programok komoly hiányokat képesek pótolni mind a mentális egészség, mind pedig a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentése terén.

MÓDSZER

A szerzők 2022. július 1–31. között öt elektronikus adatbázisban kerestek, köztük a PubMed, a MEDLINE, a Web-of-Science, a Cochrane és a SCOPUS adatbázisokban. A keresési stratégiát a Web-of-Science-ben tervezték, tesztelték és finomították. A szövegbányászati vagy automatizálási eszközöket nem alkalmazták, a keresési feltételek a következők voltak: (i) angol nyelven; (ii) az elmúlt 10 éven belül; (iii) az Egyesült Királyságban és Európában.

A kutatás fókuszában olyan tanulmányok álltak, amelyek a helyalapú kreatív programok a mentális egészségre, a társadalmi kohézióra és a közösségi jólétre gyakorolt hatásait vizsgálták. Az elemzésbe bevont tanulmányok 2013 és 2022 között készültek és az Egyesült Királyságban ($n = 10$), valamint Európában ($n = 4$) végzett beavatkozásokról szóltak. Az elemzési módszertan egyedi eleme, hogy a helyi összefüggéseket és a közösségi részvételt külön szempontként vizsgálta, annak érdekében, hogy pontosan azonosítani lehessen mindazokat a tényezőket, amelyek befolyásolják a helyalapú programok sikerességét. A kutatás külön hangsúlyt fektetett azokra az eseményekre és helyszínekre, amelyek sérülékeny közösségeket céloznak meg, valamint azokra a jó gyakorlatokra, amelyek hosszú távú pozitív hatásokkal jártak.

EREDMÉNYEK

Az eredmények azt mutatták, hogy a helyalapú kreatív programok számos területen hozzájárulnak az egyének és közösségek jólétéhez. Egyéni szinten ezek a programok jelentős mértékben csökkentették a mentális egészséggel kapcsolatos problémákat, például a szorongást és

a depressziót, miközben növelték a résztvevők önbizalmát, identitástudatát és érzelmi jólétét. Ezenkívül a programok lehetőséget biztosítottak a résztvevők számára, hogy kreatív módon fejezzék ki magukat, ami különösen fontos a társadalmi elszigeteltség csökkentésében. Közösségi szinten a programok elősegítették a társadalmi kapcsolatok építését, a közösségi kohézió erősödését, és hozzájárultak a közösségi tőke növekedéséhez.

A művészetekkel, a kultúrával és az örökséggel való foglalkozás számos helyzetben és környezetben elő tudja segíteni a jólét javulását. A közösségi programok esetében a kilenc és tizenkét év közötti gyermekekkel, valamint a tizenkét és tizenhét év közötti hátrányos helyzetű fiatalokkal végzett tanulmányok kreatív és zenei műhelyek eredményeként megnövekedett önbizalmat, rugalmasságot és érzelmi tudatosságot mutattak ki. A résztvevők arról számoltak be, hogy boldogabbnak érezték magukat, jobban tudták kezelni a haragot, és jobban ki tudták fejezni magukat. Ez arra utal, hogy a szakértelemmel vezetett, helyi vonatkozású művészeti tevékenységek csökkenthetik a kulturális akadályokat és alapvető életkészségeket fejleszthetnek.

A nagyszabású rendezvények, beleértve a zenei fesztiválokat és a „Kulturális főváros” programokat, gyakran rövid távú javulást eredményeztek a szubjektív jólétben, például az étellel való elégedettség és a boldogságérzet növekedését. A résztvevők nagyobb céltudatosságról és közösségi érzésről is beszámoltak. Néhány tanulmány azonban nem kívánt negatív hatásokat is feltárt, különösen a társadalmilag és gazdaságilag hátrányos területeken. A problémák az antiszociális viselkedéstől és a nem változó munkanélküliségtől kezdve a közösség által irányított kulturális tevékenységekbe való elégtelen

befektetésig terjedtek. Ez rávilágít arra, hogy mennyire összetett a nagyszabású kulturális rendezvények pozitív hatásainak fenntartása, és hangsúlyozza a mögöttes egyenlőtlenségek kezelésének fontosságát.

A múzeumokkal foglalkozó tanulmányok kiemelték az önkéntesség és a szociális támogató programok szerepét. Az idősebb felnőttek, nyugdíjasok, valamint a magány vagy munkanélküliség által veszélyeztetett fiatalok javulást tapasztaltak a mentális jólét, az önbizalom és a társas kapcsolatok terén. Egyesek új készségekre és oktatási előmenetelre is szert tettek. Ugyanakkor néhány résztvevőnek nehézséget okozott, hogy lépést tartson a többiekkel az intellektuálisan megterhelő tevékenységek során, ami azt jelzi, hogy a beavatkozásokat gondosan az egyéni felkészültséghez és képességekhez kell igazítani.

Összességében ezek az eredmények azt mutatják, hogy a jól megtervezett és támogatott művészeti és kulturális részvétel képes növelni a szubjektív jóllétet, fokozni a közösséghez tartozást és erősíteni az önbecsülést. A programok hatékonysága nagyban függ a helyi kontextustól, például a közösség kulturális hagyományaitól, gazdasági helyzetétől és a közösségben való részvétel mértékétől. Különösen kiemelkedő eredményeket értek el azok a programok, amelyek a helyi lakosokat aktívan bevonták a tervezési és végrehajtási folyamatokba.

Emellett az esetenkénti rövid ideig tartó előnyök, valamint a megfigyelt kedvezőtlen hatások aláhúzzák a hosszú távú támogatás és a megbízható utánkövetési tevékenységek szükségességét. A társadalmi és gazdasági egyenlőtlenségek kezelése kulcsfontosságú annak biztosításához, hogy a kulturális részvétel tartós és méltányos jólét-növekedést eredményezzen.

MEGBESZÉLÉS

A tanulmány egyik legfontosabb megállapítása, hogy a helyalapú kreatív jóléti programok tervezése és megvalósítása során kulcsszerepet játszik a közösségek bevonása és a helyi szükségletek figyelembevétele. A szerzők hangsúlyozzák, hogy ezek a programok csak akkor lehetnek sikeresek, ha figyelembe veszik a helyi közösségek kulturális, gazdasági és társadalmi sajátosságait, valamint örökségét. A kutatás azt is kimutatta, hogy a kreatív tevékenységek nemcsak közvetlen előnyökkel járnak, hanem hosszú távú hatásokkal is bírnak, például a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentésében és az egészségügyi rendszerek terhelésének enyhítésében. A tanulmány szerint a helyalapú kreatív programok különösen hasznosak lehetnek a mentális egészség támogatásában, mivel olyan eszközöket kínálnak, amelyek túlmutatnak a hagyományos egészségügyi és szociális szolgáltatásokon. A szerzők kiemelik, hogy a programok sikere szorosan összefügg a közösségi részvétel minőségével és az érintettek aktív bevonásával.

KÖVETKEZTETÉS

A kutatás egyértelműen alátámasztja, hogy a helyalapú kreatív tevékenységek integrálása az egészségügyi és szociális rendszerbe jelentős előnyökkel járhat. Ezek a programok nemcsak az egyének mentális egészségét és érzelmi jólétét javítják, hanem hozzájárulnak a közösségek szociális összetartásának erősítéséhez is. A tanulmány szerint a jövőbeli programok és politikák tervezésében kiemelten fontos figyelembe venni a helyi közösségek igényeit, valamint a helyi körülményeket és összefüggéseket annak érdekében, hogy fenntartható és hatékony kreatív kulturális szolgáltatásokat

lehesen kínálni. A szerzők hangsúlyozzák, hogy a helyalapú megközelítések fontos eszközei lehetnek a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentésének és az egészségügyi rendszerek terhelésének enyhítésének.

AJÁNLÁS

A téma feldolgozásához és az ajánlások megfogalmazásához mindenképpen ide kívánczik Hankiss Elemér két mondata Az emberi kaland című művéből (Hankiss, 1997): „A kultúra nem luxus, hanem élet-halál kérdése. Az emberiség elveszett volna, ha nem lett volna képes szimbólumok bonyolult rendszereivel körbevenni és megvédeni önmagát.”

A bemutatott tanulmány tudományos kutatások eredményeit összegezve megerősíti ezt az állásfoglalást, és részleteket mutat be a gyakorlati megvalósításról és az önmagunk megvédésének minőségét jól mutató jólét fejlesztéséről.

Hankiss szellemi örökségének őrzője, a kőszegi Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete által létrehozott KRAFT Társadalmi Innováció program kutatói hazai adatok elemzésével jutottak hasonló következtetésre (Lantos, Szabó és Jakobi, 2019). A Magyar Nemzeti Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer adatait multidimenzionális skálázási módszerrel elemezve kimutatták, hogy a magyar településeken működő kulturális intézmények és a kulturális rendezvé-

nyeken résztvevők száma egyaránt szignifikáns összefüggést mutat az adott településeken élők egészségi állapotával.

A tanulmányban megfogalmazottak, valamint a hazai tapasztalatok és eredmények alapján a lakóhelyközeli egészségügyi szolgáltatási rendszer látszik a legjobb keretnek a megvalósításhoz. Ez a részletesen kidolgozott és az ország húsz területén kedvező eredményekkel tesztelt megközelítés szerepet kapott az „Egészséges Magyarország 2021–2027” Egészségügyi Ágazati Stratégia (Emberi Erőforrások Minisztériuma, 2021) több pontjában is. Ezen stratégia szerint a „Népegészségügy jövőképe felvázolja az egészségkultúra új korszakát, amelyben az egyének és közösségek egészségtudatosabban élnek egy egészségesebb környezetben”, és mindennek immár része kell legyen a kreatív kultúra is. A közösségi egészségtervezés (Túri és Vitrai, 2015) a módszertani eszközrendszert biztosítja ahhoz, hogy a közösségek egészségfejlesztési tevékenységébe bekerüljenek a kreatív jóléti szolgáltatások a helyi körülmények és összefüggések, valamint az örökség és az aktuális igények szerint.

Azonnal megvalósítható lehetőség, ha a közösségi egészségfejlesztésbe, köztük különösen az iskolai, munkahelyi és kis-közösségi egészségfejlesztési programokba minél több kreatív műhelymunka kerül be, jellemzően az érintettekkel közösen kialakítva, a szoros együttműködésre és bevonásra alapozott megvalósítással.

HIVATKOZÁSOK

- Emberi Erőforrások Minisztériuma. (2021). „Egészséges Magyarország 2021–2027” *Egészségügyi Ágazati Stratégia*. <https://cdn.kormany.hu/uploads/document/d/dc/dc5/dc5e0cad5e44450024c624018aa351dfc0946e40.pdf>
- Hankiss, E. (1997). *Az emberi kaland*. Helikon 1997. ISBN: 9632084837
- Lantos, Z., Szabó M., Jakobi, Á. (2019). Ember. Kincs. Kultúra. A társadalmi, kapcsolati és kulturális tőke fejlesztésének hatásai. V. *KRAFT konferencia*. Kőszeg, 2019. szeptember 20.
- Túri, G., Vitrai, J. (2015). A közösségi egészségtervezés módszertana. *IME - Az egészségügyi vezetők szaklapja*. XIV. évfolyam 3. szám 2015. április. <https://ime.memt.hu/cikk/2015/03-lapszam-2015/a-kozossegi-egeszsegtervezes-modszertana/>

INFORMÁCIÓK A SZERZŐRŐL

Lantos Zoltán
Egészségtámogatási Módszertani Tanszék, Semmelweis Egyetem, Egészségtudományi Kar
lantos.zoltan@semmelweis.hu

CIKKINFORMÁCIÓK

Beküldve: 2025. 01. 19.
Elfogadva: 2025. 02. 11.
Megjelentetve: 2025. 03. 03.

Copyright © 2025 Lantos Zoltán. Kiadó: Magyar Népegészségügy Megújításáért Egyesület. Ez egy nyílt hozzáférésű cikk a CC-BY-SA-4.0 licenstszerződés alapján.